

Medianarsistin sortonostalgiaa vai feminismin politisointia?

Jokin aika sitten seurasin naistutkimuksen sähköpostilistalla käytävää keskustelua *Hennes & Mauritzin* mainosten tuottamista sukupuolen representaatioista. Tällaisia keskusteluja nousee ajoittain julkisuuteen ja ne kertovat mainoksen vastaanoton potentiaalisesti erilaisista artikulaatioista, joissa katsojan kokemuksesta tehdään poliittista. Poliittikkaa voidaan tehdä nykyisin myös vierastamalla valtaa yleensä – kuten anarkofeministit tai etsimällä omaa yksilöllistä elämänpolitiikkaa erillisenä yksilösubjekteina. Nykyfeministisissä keskusteluissa politiikalla ja vallalla on monet kasvot. Poliittisuudella on silti harvoin tekemistä taloudellisten realiteettien, kuten globaalin mediavallan kanssa; politiikkaa kohdistuu tarjottuihin representaatioihin, merkitysten alueelle, semiosikseen ja yksilön kokemuksiin.

Tarkastelen seuraavassa tarkemmin feministisen mediatutkimuksen piirissä käytyä keskustelua medioihin liittyvästä sukupuolivallasta. Pohdin miksi tutkimus välttelee puuttumasta esimerkiksi viihdeteollisuuden taloudelliseen valtaan tai pitäytyy esittämästä poliittisia vaatimuksia, jotka kohdistuvat sellaisiin yhteiskunnan vahvimpiin instituutioihin kuten taloudellisiin korporatioihin, globaalilla tasolla toimivien mediayhtiöiden toimintaan ja mediatuotteiden tuottamisen logiikkaan. Aloitan valikoidulla katsauksella feministisen kulttuurintutkimuksen historiaan ja palaan kysymykseen taloudellisesta vallasta tarkastelemalla feministisen poliittisen taloustieteen asettamia kysymyksiä kulttuurintutkimukselle.

Tarkoitukseni on herättää kysymys siitä, onko feministinen kulttuurintutkimus ja erityisesti feministinen televisiotutkimus, jota itse edustan, menettänyt kriittisen ytimensä. Ovatko tutkimuksen alun perin merkitystaistelua ja naisten kulttuurisen alueen merkityksellisyyttä korostaneet argumentit sukupuolen merkityksestä alkaneet argumentoitua uudelleen populaarin puolustukseksi? Jääkö tutkimuksessa enää tilaa populaarikulttuurin taloudellisten kytkösten esille tuomiselle?

Naisliike ja tutkimus

Feministinen kulttuurintutkimus on ollut sidoksissa politiikkaan kolmeakin kautta. *Ensinnäkin* tutkimuksella oli angloamerikkalaisessa asussaan vahva yhteys naisliikkeisiin. Monet kulttuurintutkimuksen feministipioneerit olivat journalisteja ja elokuvantekijöitä. Suomessa näin suora yhteys tuottamisen käytäntöihin on puuttunut. Kulttuurintutkimusta hyödynsivät Suomessa alun alkaen erityisesti opiskelijoina ja tutkijoina yliopistossa vaikuttavat naisliikeaktivistit, joista osalla meistä oli tausta vasemmistolikkeessä.

Esimerkiksi Michéle Barrettin kirja *Nykyajan alistettu nainen* (1985) oli heti il-

mestyttyään suosittu oppikirja myös tiedotustutkimuksesta kiinnostuneelle feministille, koska se tarjosi uusmarxilaisuuteen nojaavan ajatuksen kulttuurintuotannon alueella tuotetusta sukupuoli-ideologiasta. *Toiseksi* poliittinen sidos syntyi sitä kautta, että feministisen tutkimuksen tärkeä tehtävä oli kritisoida valtavrann tutkimusta siitä, että se sulki pois naiset tarkastelustaan. Miesvetoinen¹ tutkimus irrotti naisen julkisuuden alueesta ja siihen liitetystä yhteiskunnallisesta subjektiudesta ja palautti naisen subjektiuden yksityisen alueelle, äidin rooliin. *Kolmanneksi* feministiseen kulttuurintutkimukseen liittyi ajatus representaation poliitikasta: naiskuvia kritisoimalla ja muuttamalla ajateltiin muutettavan myös naisten omaa käsitystä itsestään subjekteina.

Paikan etsintää sukupuolisorron käsittelylle

Valtavrann edustajista erityisesti marxilaiset teoriat joutuivat ensimmäisten joukossa kritiikin kohteeksi. Niissä olikin kritisoitavaa, sillä ne väittivät olevansa sorrettujen puolella, mutta jättivät sukupuolisorron koskemattomaksi. Feministiset tutkimukset lähtivät ensisijaisesti siitä, että sukupuolisorto toimii oleellisesti kulttuurin sisällä.

Tutkijat korostivat kulttuurisesti määriteltä naiseutta, sukupuoli-ideologiaa ja eroa nais- ja feministiseen alakulttuuriin (tästä lähemmin Ketchum 1980). Naiskulttuuri nähtiin sidoksissa naisten elämän käytäntöön ja kokemuksiin. Feministinen kulttuuri liitettiin selvemmin feministisen liikkeen tavoitteisiin. Myöhemmin naiset kahteen eri kulttuuriseen kategoriaan sijoittava näkemys kyseenalaistettiin (esim. Brunsdon 1991).

Kulttuurin käsite alettiin nähdä itsessään sukupuolittuneena, mikä asetti ns. kulturalismin klassikot, kuten Raymond Williamsin käsitteet uudelleen arvioinnin kohteeksi. Williamsin ajatus muotoutumassa olevista merkityksistä niin sanottuina kokemuksen struktuureina on kuitenkin ollut laajasti hyödynnetty ajatus mediakritiikissä. Se on tarjonnut mahdollisuuden irrottautua ajatuksesta, että kulttuurissa olisi luonteeltaan selkeästi määriteltäviä "ideologioita" (ks. Williams 1988, 146–153) ja sopi hyvin naisten erityistä kokemusta korostavan tutkimuksen tarpeisiin.

Kulttuuristen merkitysten ja symbolien tuotannon kritiikki asettautui Yhdysvalloissa kirjallisuustutkimuksen helmoihin, kun taas brittiläiset naistutkijat löysivät paikkansa mediatutkimuksen piiristä ja erityisesti Birminghamissa sijaitsevassa nykykulttuurin tutkimusyksiköstä (CCCS). Keskus tarjosi seitsemänkymmentäluvun lopulla feministisille tutkijoille mahdollisuuden tutkia naisen monimutkaista asemaa vallitsevan kulttuurin sisällä. Kuten julkaisu *Women Take Issue* (1978) jo teki selväksi, kulttuurintutkimuksen teoreettinen perusta oli problemaattinen, sillä se nojautui juuri siihen kulttuurikäsitteeseen, joka sulki naiset ulkopuolelleen ja jossa naisella oli tietty paikkansa. (ks. Thornham 2000, 8)

Kulttuurintutkimuksen piirissä vaikuttaneet ja uusvasemmistoon tavalla tai toisella kiinnittyneet feministiset tutkijat kritisoivat 1970-luvulla vaikutusvaltaisia marxilaisia tutkimuksia. Niitä arvosteltiin pitäytymisestä pääomasuhteen ristiriitojen ensisijaisuuteen, jolloin naiset jäävät väistämättä merkityksettömiksi, mikäli eivät ole palkkatyössä. Marxilaisia näkemyksiä kritisoitiin myös siitä, että niissä talouden nähtiin määräävän siinä määrin yhteiskunnallisia prosesseja, että naisten alistaminen oli tässä prosessissa vain mitätön ideologinen seuraus.

Kulttuurintutkimuksen piirissä determinismin kritiikki ei ollut feministien yksinoikeus, vaan liittyi esimerkiksi ideologiasta ja tiedostamattomasta käytyyn keskusteluun. Tässä kritiikissään miesvetoinen kulttuurintutkimus sai feministisestä tutkimuksesta oivallisen partnerin. Marxilaisen tutkimuksen dogmatismiin ja so-

vinimiin kyllästyneille tutkijoille avautui kulttuurintutkimuksen piirissä mahdollisuus keskittyä naisten kulttuurisen alueen näkyväksi tekemiseen ja politisoimiseen tutkimuksessa. Tämä asemoi tutkimusta itseään, koska oman alueen rakentaminen ja paikan lunastaminen esimerkiksi naisille suunnattujen kulttuurituotteiden tutkimiselle pahimmillaan kiintiöitti feministisen tutkimuksen valtavirran kulttuurintutkimuksen sisällä.

Fantasia & todellisuus

Varhaisimmissa kulttuurintutkimuksen feministisissä kirjoituksissa lähtökohtana olut ideologioiden kritiikki kohtasi pian haasteen. Sen sijaan että feminiinisyyttä olisi nähty patriarkaalisen kapitalistisen yhteiskunnan rakenteistamana ja medioiden naiskuvat sen mukaisina "todellisuuden kuvina", materialistisen kielifilosofian piirissä (Coward & Ellis 1977) nostettiin esiin näkemys sekä kielen ja sukupuolen että ideologian ja subjektuuden suhteesta. Medioiden nähtiin merkityksellistävän sosiaalista todellisuutta omien erityisten rakenteidensa kautta, jotka määrittävät myös tarjottua naiskuvaa.

Suhde naiskuvien stereotyyppisyyteen muuttui: niiden ei enää nähty käyvän yksi yhteen patriarkaalisen diskurssin kanssa. Käsitys subjektuudesta saattoi silti jäädä edelleen torsoksi: kielen sisällä rakentuvana ja sen determinoimana se asetti teoreettisen esteen muutokselle. Katseet kääntyivät yhä terävämmiin tiedostamattomaan. Psykoanalyttinen elokuvatutkimus, jossa kulttuurinen ja poliittinen analyysi kiteytyi subjektuuteen, seksuaaliseen eroon ja mielihyvään haastoi osaltaan luokkaperustaista kulttuurin teoriaa.

Laura Mulveyn poliittinen tiedostamattoman ajatukseen nojaava klassikkoartikkeli *Visual Pleasure and Narrative Cinema* (1975) sai myöhemmin seurakseen Valerie Walkerdinen foucault'laiset vallan tuottavuutta ja fantasiamekanismeja korostavat tulkinnat. Mulveyn artikkelia välittömimmin seuranneissa tutkimuksissa populaarikulttuurissa naisyleisöille tarjotut fantasiat nähtiin erottamattomana osana elettyä kokemusta, joka patriarkaalisessa kulttuurissa samalla tuotti ja säänteli naispuolista subjektiviteettia (Williamson 1978; Winship 1980; Coward 1984 ja kritiikistä Rose 1986; Kaplan 1986). Tania Modleski (1984) korosti fantasian toimivan tätä moniulotteisemmin. Hän oletti saippuaopperoiden tarjoavan myös mahdollisuuden vastautopiaan patriarkaaliselle järjestykselle.

Feministinen televisiotutkimus on pääsääntöisesti poikennut psykoanalyttisesti orientoituneesta elokuvatutkimuksen perinteestä siinä, että se on halunnut kohdistaa huomionsa empiiriseen katsojaan ja televisiosarjojen luomaan sosiaalisen alueeseen psyykkisen, tiedostamattoman alueen ja tekstianalyyysien asemesta. Nytemmin tutkimussuuntaukset ovat lähestyneet toisiaan, kuten Jacie Stacey'n naispuolisten katsojien elokuvatähtiin liittyviä muistoja analysoivat *Star Gazing* (1994) manifestoi. Feministinen, brittiläinen televisiotutkimus on tarkastellut keskittyneesti saippuaoppereita tai yleensä televisiosarjoja, joissa naisilla on ollut keskeinen rooli ja joiden on ajateltu puhuttelevan naisia (ks. Hobson 1980; Brunson 1981; Lovell 1981; Seiter & al. 1989; Ang 1985 ja Geraghty 1991).

Jo Valerie Walkerdinen tytöille suunnattujen sarjakuvien (1984), *Rocky II* -elokuvan työväenluokkaista vastaanottoa (1989/1986) ja nuorten tyttöjen ja populaarikulttuurin suhdetta koskeva tutkimus (1997) osoittivat fantasian toimivan monimutkaisella tavalla. Perheen isän, herra Colen *Rocky II* -elokuvan äärellä kokemat fantasiat olivat tutkimuksen mukaan osa hänen elettyä kokemustaan.

Fantasiaa oli tässäkin tutkimuksessa mahdotonta irrottaa ns. todellisesta ja kutsua fantasiaa epätodellisemmaksi kuin muuta kokemusta (Walkerdine 1989, 182–183).

Luokka näyttäytyy tässä television katselua analysoivassa tutkimuksessa edelleen eletyn kokemuksen kautta, mutta se haastaa Raymond Williamsin näkemyksen työväenluokkaisesta elämästä ja kulttuurista korostamalla fiktioiden ja fantasioiden merkitystä subjektiksi tulossa sekä tietoisena että tiedostamattoman subjektin muodoissa. Fantasiat määrittävät Walkerdinen mukaan, vaikkakin eri tavoin, kaikkien luokkien subjekteja. (Walkerdine 1997, 16) Toisin sanoen kunkin luokan kokemusta on tutkimuksessa tarkasteltava yhteydessä niihin fiktioihin ja fantasioihin, joissa tutkimuksen kohteena olevat eletyt kokemukset on tuotettu ja kirjoitettu (mt. 35).

Mielihyvän politisointi

Erityisesti kulttuuritutkimuksen puolella kaikenlaisten naisten sarjoista saamaa mielihyväkokemusta on haluttu politisoida osoittamalla niiden tukevan naisia arjesta selviytymistä. Keskustelut ovat sittemmin liittyneet myös maun sosiologiaan (Brunsdon 1997), genrehierarkioiden pohtimiseen (Feuer 1992) ja ”kulttuuri-imperialismiin” tutkimiseen suhteessa postmodernin teorioihin (Ang & Stratton 1995). Tutkimuksen poliittisena projektina on edelleenkin selvittää, miten sosiaalinen ja subjektiivinen, julkinen ja henkilökohtainen, yleinen ja yksityinen määrittävät television ja katsojien suhteessa. Saippuaopperoita käsittelevät kulturalismia, ideologia-analyysiä ja psykoanalyttistä teoriaa hyödyntäneet tutkimukset ovat artikuloineet lopulta oman kontekstinsa, jossa kiteytyvät erilaiset kulttuuriset, teoreettiset ja yksityistä politisoivat diskurssit (Ruoho 1994).

Kulttuuritutkimuksen teoreettisissa diskursseissa ei juurikaan ole jälkiä siitä kriittisestä perinteestä, jossa dialogi marxilaisen poliittisen taloustieteen kanssa oli keskeinen teoreettinen lähtökohta. Se johti muun muassa artikulaation käsitteen teoretisointiin vaihtoehtona tuotannon determinististä määräävyyttä korostaville ajatuksille (Hall 1996, 15; Grossberg 1992, 54 ja Slack 1996, 114).

Tuotantotavan käsitteessä kiteytyvät useimmat teoreettiset ongelmat, jotka johtivat aikanaan ideologian, subjektin ja identiteetin uudelleenmäärittelyihin. *Pääoman* teoriassahan tuotantotapa määrittää ne vaihtosuhteet, joihin ihmiset tavaroita myydessään ja ostaessaan joutuvat. Ne jäävät meille vastamerkityksiä ja parodiaa televisiosarjoista etsiville tutkijoille yhtä näkymättömiksi kuin monimutkaisten kytkentöjen kautta muotoutuva yhteiskunnallinen suhteemme ensinnäkin televisiosarjojen tuottajiin ja ylikansallisiin jakeluyrityksiin ja toiseksi muihin medioihin kuluttajiin. Televisiosarjojen käyttöarvo sen sijaan konkretisoituu medianarsistillekin siinä nautinnossa, jonka hän kokee sarjan äärellä.

Yritän seuraavassa pureutua tarkemmin poliittisen taloustieteen ja feministisen tutkimuksen vaikeaan suhteeseen, joka syntyi kun marxilaisuuden sisällä näytti mahdottomalta tarkastella sukupuolisorron erityislaatua. Osin dialogissa poliittisen taloustieteen yhteiskunta- ja luokka-analyysin kanssa kehittynyt kulttuuritutkimus näytti sen asemesta tarjoavan mahdollisuuden tutkia erityistä naisten kulttuurista aluetta ja luokka-asemaa, joka poikkesi miesten vastaavasta kulttuurisesta alueesta. Koska kiinnostuksen kohteenani on nimenomaan luokan käsitteen kaventuminen tai jopa häviäminen kulttuurisista analyyseistä sekä tutkimuksen irtautuminen kohteen poliittis-taloudellisista realiteeteista pohdin erityisesti feministisen poliittisen taloustieteen haastetta kulttuuritutkimukselle.

Paluu realiteetteihin

Käsittelen erityisesti Lisa McLaughlin ajatuksia artikkelissa *Something Old, Something New: Lingering Moments in the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism* (2002), mutta viittaan erikseen myös hänen aihetta sivuaviin aiempiin teksteihinsä (1995 ja 1999).

Mc Laughlin on sikäli kiinnostava keskustelija, että hän välttää tarjoamasta valmiita vastauksia. Hänen ajatuksenaan on horjuttaa kulttuurintutkimuksen ja poliittisen taloustieteen akateemisessa maailmassa rakentunutta kahtiajakoa ja vitkastella lopullista eroa marxismiin ja feminismiin välillä. McLaughlin jopa pyrkii osoittamaan, että sukupuolittuneet metaforat yksityisestä kulutuksesta ja julkisesta tuotannosta ovat osallistuneet kulttuurintutkimus/poliittinen taloustiede -debatin jatkumiseen aina näihin päiviin asti. Tuotanto/kulutus dikotomian asemesta hedelmällisempää olisi pyrkiä säilyttämään kulttuurintutkimuksen ajatus representaatioiden politiikasta samalla kun huomioidaan ne poliittis-taloudelliset realiteetit, jotka mahdollistavat ja rajoittavat vaikuttamista representaatioiden tuotantoon. (ks. McLaughlin 1999, 329–330)

Feministisen kulttuurintutkimuksen irtisanoutuminen poliittisen taloustieteestä liittyi alun perin marxilaisen taloustieteen sukupuolisokeuteen. Perinteinen analyysi kapitalistisesta luokkajajosta ei teoreettisesti kohdannut luokkaan sidottua sukupuolisortoa. Sen puitteissa ei yksinkertaisesti ollut mahdollista teoretisoida kapitalismiin ja patriarkaatin yhteyttä. Niinpä osa naisliikettä irtautui ajatuksesta, että ns. naiskysymys ratkeaisi kapitalismiin hävittämisen myötä ja kehitti sen asemesta feminististä taistelua rinnakkaisena kapitalismiin vastaiselle liikkeelle. Naiskysymyksen asemesta alettiin puhua feminismistä, joka pyrki käsitteellistämään patriarkaalista valtaa, miesten naisiin kohdistamaa ylivaltaa.

Heidi Hartmannin teos *The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism* (1981) sijoitti patriarkaatin ja kapitalismiin erillisiksi taistelualueikseen, joilla oli toisistaan erilliset toimintatavat. Niin sanottu duaalimalli erosi oleellisesti perinteisestä tavasta ymmärtää naiskysymys marxismiin sisällä yhteen kietoutuneina järjestelminä. Kapitalismiin ja patriarkaatin erottaminen toisistaan toisti ja jopa monisti käsityksen erillistä elämän alueista ja johti feministisen analyysin oleellisesti tästä duaalimallista. Kyse oli samalla vasemmistolaisen naisliikkeen kahdentumisesta. Yksi osa jäi taistelemaan naisten oikeuksista kapitalismiin vastaisen taistelun osana, toinen osa irrottautui tästä liikehdinnästä ja kohdistu energiansa patriarkaatin vastaiseen taisteluun. (McLaughlin 1999, 332).

Kehityssuunta alkoi näkyä suomalaisessa vasemmistossa viimeistään tultaessa 1980-luvulle. Naiskysymys nähtiin erityisesti perinteiselle työväenliikkeelle ongelmallisena. Naisten yhteiskunnallista toissijaisuutta kun ei enää voitu suoraan jotta tuotantosuhteista nousevasta perusristiriidasta, vaan sen nähtiin läpäisevän luokkarakenteen. Lisäksi naisen toissijaisuuden nähtiin toteutuvan kaikilla alueilla, oli sitten kyse kahden ihmisen rakkaudesta tai globaalista taloudesta. Tutkija Aino Saarinen kiteytti ongelman seuraavasti:

Kaikesta tästä seuraa, että työväenluokka ja sitä organisoivat liikkeet eivät voi luokkasorron tavoin ulkoistaa sukupuolisortoa. Myös työväenluokassa itsessään sukupuoli muodostaa sisäisen kerrosteisuuden perustan, myös siellä voi löytää asenteita, arvostuksia ja tekoja, joilla naisten toissijaisuutta ylläpidetään.

(Saarinen 1985, 114–115)

Sama analogia istui myös tiedeinstituution kritiikkiin. Saarisen artikkeli *Naistutkimus – paradigmahaaste* (1986) antoi tähän teoreettiset välineet myös tiedotustutkimuksen piirissä. Naistutkimuksen 1980-luvun alkuvuosina korostimmekin tie-

deinstituution miesehtoisuuden ja sukupuolten välisen ideologisoidun valta- ja alistussuhteen purkamisprojektia ja uusien kysymysten etsimistä naisen kokemuksesta ja elämänpiiristä käsin. Miesvetoisen tieteen paradigman haastamisessa oli puolestaan kyse synteestistä, jossa käsitys naisista yhtäaikaaisesti sekä alistettuina että subjekteina antoi mahdollisuuden tarkastella yhteiskuntaa sukupuolijärjestelmänä, toisin sanoen nais- ja mieskulttuurien jännitteisenä suhteena. Tässä suhteessa yhteiskunnallinen sukupuoli, naiseus ja mieheys nähtiin jatkuvan käytännöllisen ja ideologisen kamppailun kohteena ja tuloksena. (Saarinen 1986, 13–17)

Sukupuoli-ideologiasta identiteettityöhön

Uusi oppiala, naistutkimus keskittyi tietoisesti näkymättömän näkyväksi tekemiseen, unohdettuihin, marginalisoituihin ja väheksytyihin naisten käytäntöihin ja elämän kokemuksiin, yksityisen alueelle, perheeseen, uusintamiseen ja seksuaalisuuteen. Yllättävän pian monia sosialistisia feministejä – itseni mukaan lukien – valtaistaneet ajatukset luokkasorrosta ja sen kietoutumisesta sukupuolisortoon jäivät muita kysymyksiä vähemmälle naistutkimuksen yleisessä teorianmuodostuksessa. Tulkintani mukaan tämän tapahtui ainakin tiedotustutkimuksessa hiljaksen, ensin sukupuoli-ideologiaa ja myöhemmin populaarin aluetta ja etnografista käännettä korostaneen kulttuurintutkimuksen rantautuessa suomalaiseseen yliopistoon. Sukupuoli-ideologian käsitteen korvautuminen esimerkiksi subjektin ja identiteetin käsitteillä jättivät viimein ”kuvittelunkin” (Probyn 1993, 88–92) luokkaidentiteetin tarkastelun rodun, etnisyyden ja seksuaalisen suuntautuneisuuden varjoon.

Kuva ei tietenkään ole näin yksiviivainen, koska tarkasteluni kohteena on kulttuurintutkimuksen ja erityisesti mediatutkimuksen alueella tapahtunut *yleinen kehitys*. Esimerkiksi Eileen R. Meehanin ja Ellen Riordanin toimittama *Sex and Money* (2002) sisältää useita esimerkkejä tuoreista tutkimuksista, joissa hyödynnetään myös feminististä poliittista taloustiedettä analysoitaessa erilaisia mediailmiöitä, niin viihdettä, katsojuutta kuin identiteettipoliitikkaakin. Yleisempänä esimerkkinä marxilaisuuden ja feminismin ystävällismielisestä liitosta mainittakoon lisäksi kansainvälinen tutkimussuunta, joka kutsuu itseään materialistiseksi feminismiksi. Se pyrkii edelleen vahvasti vaikuttamaan marxilaiseen teorianmuodostukseen ja antologiasta (esim. Hennessy & Ingraham 1997) löytyy kirjoitajina myös vanhoja tuttavuuksia.

Marxismien ja feminismien pitkään onnettomana pysynyttä liittoa onkin tarkasteltava osana poliittisen taloustieteen ja kulttuurintutkimuksen välistä akateemista kuilua. McLaughlin väittää, että feministinen kulttuurintutkimus on ollut aktiivisesti mukana kuilun syventämisessä osallistuessaan kulttuurintutkimuksen muotoutumiseen ja uudelleen määrittellessään esimerkiksi marxilaista tuotannon käsitettä ja jättäessään naiset taistelemaan oikeuksistaan pääosin yksityisen alueella, kuluttajina. (McLaughlin 1999, 330–331; 1995, 157) Poliittinen taloustiede ja kulttuurintutkimus ovat aikanaan toisistaan tarpeeksi saaneena pysyttäytyneet pitkään omissa teoreettisissa ja metodologisissa yksiöissään.

Monille marxilaista tutkimusta tehneille tai vasemmistolaisessa liikkeessä toimiville feministeille nimenomaan kulttuurintutkimus täytti sen intellektuaalisen aukon, jonka ortodoksisen marxismien hylkääminen jätti. Brittiläisen kulttuurintutkimuksen turvin he saattoivat tehdä naisten luokka-asemaa näkyväksi esimerkiksi tutkiessaan työväenluokkaista tyttökkulttuuria. Myös tiedotustutkimuksessa, poliittisesta taustastaan huolimatta, tutkijat asettivat tavoitteekseen tehdä naisten alistus näkyväksi ja etsiä valtavirran tutkimusta haastavaa feminististä teoriaa.

Naisen kahdentumista uutisjournalismin kentällä tarkasteltiin edelleen kriitti-

sesti ns. yksityisen ja julkisen logiikan kautta. Perinteisesti koviksi käsitetyillä re- viireillä toimivien naistenkin nähtiin tulevan uutisissa esille nimenomaan naisina ja vasta tämän jälkeen yhteiskunnallisina toimijoina. (Halonen 1988, 3–8) Brittiläinen kulttuurintutkimus sijoittuu tässä vaiheessa osaksi tiedotusopillista nais- tutkimusta (erityisesti Savolainen 1987). Graduntekijät tarkastelivat esimerkiksi naisille suunnattuja television tilannekomedioita ja rakensivat analyysinsä myötä- ja vastakarvaan asettuvien tulkinta-asemien muotoon (Ahonen & Rajalahti 1988).

Tamperelaisissa opinnäytetöissä alettiin kuitenkin kahdeksankymmentäluvun lopulle tultaessa puhua yhä voimallisemmin ja jälkistrukturalismiin liittyen ”teksteistä” (Pajunen 1990). Suunta jatkui koko 1990-luvun ja olin sitä itse osin vahvis- tamassa eräiden pro gradu -tutkielmien ohjaajana. Opettajani Irma Kaarina Halon- onen oli ohjannut opinnäytetöitä muun virkatyönsä ohessa ja raivannut tien myöhemmin tapahtuneelle naistutkimuksen institutionaalistumiselle laitoksel- lamme. Laitoksen virkaan yhdistettiin ensimmäistä kertaa velvoite opettaa nais- tutkimusta vuonna 1992, jolloin aloitin laitoksen assistenttina.

Tarkasteluun tuli haastavien genreteoreettisten avausten (Ridell 1990 ja 1995) myötä entistä selvemmin ajatus tekstin geneerisyydestä (Mäntymäki 1992; Malin 1993; Huhta 1994; Ruoho 1995; Hämynen 1996; Valaskivi 1999). Alettiin myös pu- hua erilaisista journalistisista teksteistä sukupuolittuneiden merkitysten (Nuto 1993; Naula 1993; Halonen 1999), vastamerkitysten (Nikunen 1996) ja mielihyvän (Nikula 1996) tuottajina. Tiedotusopillinen naistutkimus pyrki kautta linjan haas- tamaan sekä miesvetoisen journalismin- ja kulttuurintutkimuksen että niihin liit- tyvien psykoanalyttisten teoretisointien maskuliinista perustaa.

Luokasta alakulttuuriin

Tarkastellessaan nimenomaan brittiläisiä ja yhdysvaltalaisia yliopistoja McLaughlin väittää, että feministisistä tutkimuksista itsestään tuli osa sitä suuntausta, jossa kulttuurintutkimus lopulta irrottautui yhteiskuntaluokan poliittisesti värittynees- tä käsitteestä ja suuntasi tutkivan katseensa työväenluokan asemesta alakulttuu- reihin. Ns. postmoderni käänne, jonka seurauksena kaikki suuret teoriat, patriar- kaattiteoria mukaan lukien, asetettiin kyseenalaiseksi, vahvisti tätä kehityssuun- taa. Naisten keskinäisten erojen korostaminen vaikutti eniten luokan käsitteen asemaan feministisissä analyyseissä.

Populaarikulttuurin tutkimus avasi uuden tavan tarkastella sukupuolitaistelua ja vastarintaa. Talouden ja poliittisen vallan – yhteiskuntarakenteiden – asemesta katseet kääntyivät arkeen ja aktiiviseen katsojuuteen. Tavallisten ihmisten kyky symbolien ja representaatioiden tasolla tapahtuvaan vastarintaan korvasi talou- dellisten ja poliittisten realiteettien analyysin. Tämän päivän näkökulmasta näyt- tää vähintäänkin kummalliselta, että emme juurikaan kiinnittäneet televisiosar- joiden vastaanottoa tutkiessamme huomioita siihen, että vastarintaiset lukutavat voivat camp-katselun lisäksi olla myös selviytymisstrategiota todellisen eriarvoi- suuden keskellä. Tällaisesta vastarinnasta puhuu rasismien osalta esimerkiksi bell hooks (1992) tarkastellessaan mustien naisten vastakatsetta.

Mediatutkimuksessa tulisi siten puuttua seurausten lisäksi myös esimerkiksi naista yleensä tai taloudellisesti alistettua naisryhmää erityisesti haalentavien ku- vastojen tuotantoprosesseihin, joiden haastamiseen ei enää riitäkään pelkkä merkitystaistelu.

Mc Laughlin väittääkin, että se marxilainen sidos, joka vielä väritti brittiläistä kulttuurintutkimusta sen alkuvaiheissa heikkeni entisestään teoreettisen tradi- tion institutionalisoidutta Yhdysvaltalaisissa yliopistoissa 1980-luvulla. Suhde

marxilaiseen poliittiseen taloustieteeseen oli alusta alkaen ambivalentti: Yhtäältä brittiläinen kulttuurintutkimus oli kehittynyt dialogissa poliittisen taloustieteen kanssa, mutta toisaalta kulttuurintutkimus esitti oikeutetusti kritiikkiä poliittisen taloustieteestä johdettua ideologiakäsitystä ja kaikkien ilmiöiden talouteen pahlauttamista kohtaan. Kuvaavaan on, että ns. etnografisen käänteen jälkeen Stuart Hallin (1980) sisäänkoodaus–uloskoodaus-mallista jäi elämään juuri uloskoodauksen ajatus. Alun perinhän sisäänkoodaus viittasi kapitalistisen tuotantotavalla – nykyisin sanoisimme ansaintalogiikalla – tuotettuihin merkityksiin.

Kulttuurintutkimuksen dilemma

Poliittisen taloustieteen näkökulmasta kulttuurintutkimuksen dilemma on tämän kritiikin mukaan siinä, että se väittää olevansa teoriaa kansasta kansalle itselleen tai naisista naisille samalla kun tutkimuksen kohteena on tämän ryhmän omina-pana alueena pidetty alue, populaarikulttuuri (naisilla erityisesti naistenlehti ja saippuaooppera). Tämä positio jättää hyvin vähän tilaa kritisoida populaarikulttuurin tuotantokoneistoa tai yhdistää katsojan vastarintaiset merkityksenannot laajempaan taloudellis-poliittiseen kontekstiin, puhumattakaan että kulttuurintutkimuksen analyysi tarjoaisi välineitä kollektiiviseen poliittiseen taisteluun.

Tällainen vastarinnan luonteen kutistus ja politiikan vaikutusalueen rajaaminen *merkityksistä* käytävään taisteluun on merkinnyt muun muassa, että luokan käsitteen tilalle ovat tulleet sellaiset kategoriat kuten katsoja, yhteisö ja fanit.

Kulttuurintutkimuksellisissa analyyseissä puhutaan enää harvoin, jos ollenkaan luokista taloudellisessa mielessä, väittää McLaughlin. Tähän kritiikkiin on helppo yhtyä. Mikäli esimerkiksi työväenluokan naisten television katsomista tai kuvastoja analysoidaan, puhutaan taloudellisesti vähemmän osoittelevasti vaikkapa ryhmä-identiteetistä, tai työväenluokan naisten kuvastoista. Nämä analyysit ovat pääosin irrallaan sellaisista televisioiteollisuutta koskevista institutionaalisista analyyseistä, jotka vaativat tarkastelemaan kuvastojen tuottamista ja yhteyttä tuotantoprosessissa tapahtuviin taloudellisiin ja poliittisiin valintoihin. Puhumattakaan, että pohdittaisiin tuotantotavan vaikutusta näiden kulttuurintuotteiden kuluttamisen tapaan.

Vastaanottotutkimuksissa luokka siis edustaa vain yhtä katsojaryhmää muiden joukossa; se on demografinen muuttuja, jota voi tarkastella sukupuolen ja rodun rinnalla, ilman omaa erityisluonnettaan. Kiinnostavaa on sinänsä, että työväenluokasta puhutaan tarvittaessa edelleen yhteiskuntaluokkana, mutta oireellisesti tätä ei tehdä hallitsevan luokan kuvastoja analysoitaessa.

Ryhmäidentiteetin lisäksi puhutaan televisiosarjojen henkilöhahmojen sosiaalisesta statuksesta, joka on jossakin tapauksessa sidoksissa luokka-rakenteeseen. Sosiaalinen status ei samalla tavalla edusta rakenteellista vastakohtaisuutta ja merkitysten tuotantoon liittyviä yhteiskunnallisia valtasuhteita kuin luokan käsite, vaan status ymmärretään laajemmin sosiaalisen pääoman ja arvojen alueena. Vaikka feministisen kulttuurintutkimuksen katse ja analyysi on usein naispuolisten televisio-katsojien eleyssä kokemuksessa, näkökulma on siinäkin kulutus, ei tuotanto. Naispuoliset katsojat saavat edelleen edustaa kuluttajan positiota.

Epämuodikasta luokkapuhetta

Jos puhuisimme täysin abstraktisti feministisestä kulttuurintutkimuksesta jonnain yleisenä tutkimussuuntana – irrallaan sen omaksumista erilaisista teoreet-

tisista lähtökohdista – voisimme todeta, että sille on alun perin ollut ominaista tietynlainen poliittisuus; se on pyrkinyt ymmärtämään ja tekemään näkyväksi nimenomaan naisen asemaa yhteiskunnassa ja kulttuurituotteissa ja osallistumaan tältä osin naisten alistavien sukupuolittuneiden rakenteiden purkamiseen. Tutkimus ei ole varsinaisesti koskaan kieltänyt naisten välisiä eroja, mutta halusi aikanaan mitä ilmeisimmin naispoliittisista syistä kiinnittyä siihen, mikä valkoisia, keskiluokkaisia ja heteroseksuaalisia naisia yhdisti.

Yhdeksänkymmentälukua kohden naisten välisten erojen korostaminen voimistui rodun, etnisyyden ja seksuaalisen suuntautuneisuuden tullessa yhä enemmän analyttisinä kategorioina sukupuolen rinnalle. Luokka-analyysi ohentui katsojademografioiksi ja merkityksen tuottamiseksi tietystä positioista. Katsojademografiat vastaavat lukijatutkimuksia, joissa tarkastellaan tietyn lehden asenne ja avomaailmaa ja mitataan muun muassa asenneilmastoa ja siinä tapahtuvia muutoksia, suhtautumista yhteiskuntaan ja kuluttamiseen sekä mediakäyttöä (RISC Monitor 2002). Luokkaidentiteetistä puhumisesta on tullut paitsi poikkeuksellista, myös epämuodikasta. Juuri tästä syystä on mielestäni edelleenkin ajankohtaista kysyä, millaisen merkityksen ja intensiteetin sukupuoliero eri tutkimuksissa saa ja miten ne suhtautuvat muihin eroihin (Braidotti 1993).

Feministisessä kulttuurintutkimuksessa kiinnostavimmat avaukset liittyvät tutkimuksiin, joissa tavalla tai toisella rakennetaan uudelleen subjektin käsitettä ja pyritään yhdistämään subjektiivista kokemusta sosiaaliseen. Niissä esimerkiksi televisiotekstien mielihyvät politisoidaan kytkemällä ne subjektin toimijuuteen ja merkityksen muodostukseen, ilman että oletettaisiin valmiiden ja pysyvien identiteettien olemassaolo. Pelkkä identiteettien politiikka ei kuitenkaan riitä, mikäli vastassa on globaalin kapitalismin logiikka.

Italialaissyntyisen Teresa De Lauretisin (1984 ja 1987) ajatukset semiosiksen subjektista ovat materiaalisuutta korostaessaan virkistäviä ja ovat vaikuttamassa myös kulttuurintutkimuksen sisällä. Kuten Anu Koivunen teoksessa *Feministijä – aikamme ajattelijoita* tarkentaa, kyse ei ole subjektista jolla on kokemus, vaan subjektista ja subjektiivisesta, joka rakentuu kokemuksissa ja niiden kautta (Koivunen 2000, 92). Tarkennus on teoreettisesti tärkeä.

Tutkija ei voi tyytyä tarkastelemaan sitä, mitä esimerkiksi jostakin televisiosarjasta sanotaan eli yksinkertaisesti sitä mitä erilaisia puhetapoja tai merkityksiä on tai tuotetaan tietyssä kontekstissa, vaan mistä katsojien tulkinnat erilaisista elokuvista ja televisiosarjoista kertovat esimerkiksi niiden tuottamisen ja kuluttamisen suhteesta. Toisin sanoen – jälleen de Lauretisia mukailen – on tärkeää, että tutkimus ei pyri kirjaamaan ”kokemusta” jonka oletetaan ”olevan” jossakin, löydettävissä, kuten monissa empiirisissä katsojatutkimuksissa. Sen sijaan se tulisi nähdä rakentuvana, orastavana, oireellisena – ja erilaisten sosiaalisten ja psyykkisten puhuttelujen läpäisemänä.

Tuo kokemus on materiaalisuudessaan mahdollista teoretisoida yhteydessä poliittisen taloustieteen kysymyksenasetteluihin. Rakentaessaan ”kokemuksesta” tulkinnan tutkija tulee siten samalla rakentaneeksi myös tulkintansa kontekstin.

Globaali viihdetuotanto kulttuurintutkimuksen haasteena

Lopuksi voisi yrittää vastata alussa esittämäni kysymykseen: Onko feministinen kulttuurintutkimus kadottanut kriittisen ytimensä? Onko luokkasorrosta puhuminen enää vain nostalgiaa?

Kriittisyys on ainakin heikentynyt ja jäänyt harvojen harrastukseksi samalla kun tutkimuksen primus motorina ollut naisliike on fragmentoitunut ja tutkimus

muuttunut kaltaisten keskiluokkaisten, hyvän yhteiskunnallisen statuksen omaavien naisten akateemiseksi työksi. Tässä prosessissa sellaiset paikalliset ja maailmanlaajuiset naisten väliset erot, joilla on materiaallinen ja rakenteellinen tausta taloudellisen varallisuuden ja yhteiskunnallisen hyvinvoinnin epätasaisessa jakautumisessa syyntyvät helposti syrjään tutkimuksen keskiöstä. Nämä erot eivät silti ole ymmärrettävästi palautettavissa yksin merkityksistä käytäväksi taisteluksi.

Merkityksiäkin on kaikesta huolimatta tutkittava. Kyse onkin siitä, mitä tällä tutkimuksella ymmärretään ja mihin se kytketään. Michèle Barrett on todennut mielestäni osuvasti ”diskursiivisuudesta”:

Minusta se, että ihmiset käyttävät sanaa diskurssi tarkoittaessaan yksinkertaisesti ”puhetta jostakin”, aiheuttaa vain sekaannusta. He puhuvat ”sosiologisesti diskurssista” tai ”vegetaristisesta diskurssista” tarkoittaessaan vain sitä sanonjoukkoa, jota joku käyttää. Foucault'n käsite ”diskurssi” viittaa paljon enempiin: ei vain tiettyyn käsitteistöön, vaan siihen mikä jossakin tilanteessa tekee sen käsitteistön mahdolliseksi ja jonkin toisen mahdottomaksi. (Luoma 1998)

Se jokin tilanne, joka tekee yhden käsitteistön mahdolliseksi ja toisen mahdottomaksi on median osalta yhä useammin luonteeltaan globaali. Silti globaalin talouden kovia arvoja toteuttava todellisuus on harvoin teoreettisesti merkittävä kohde medioihin kohdistuvassa valtavirran tutkimuksessa. Feministinen media-tutkimuskin on jo lähes unohtanut, että esimerkiksi luokka-asetelmalla on muutaakin merkittävyyttä kuin puhetavoista luettava merkitys. Aikaisemmat naisten televisionkatselun mielihyvää korostavat argumentit sitä paitsi artikuloituvat aina uudelleen ja ne kytkeytyvät yleisiin ja erityisiin poliittisiin konjunktuihin ja esimerkiksi televisioinstituutioiden ajankohtaisiin tarpeisiin: populaarin puolustus on helposti kytkettävissä uusliberalistisen ansaintalogiikan osaksi. Tämä tapahtuu yhä useammin tavalla, jossa poliittiselle kritiikille jää hyvin vähän tilaa.

Toisenlaisiakin ääniä löytyy edelleen. Maailmanlaajuinen, 18 maata käsittävä vastaanottotutkimus *Dazzled by Disney* (2001) pyrkii pohtimaan, miten Disneytuotteiden, elokuvien, televisio-ohjelmien ja oheistuotteiden vaikutus näkyy kulutustottumusten muotoutumisen kautta myös paikalliselle viihdetuotannolle asetetuissa standardeissa. Teos on julkaistu Leicesterin yliopiston sarjassa. Juuri Leicesterin poliittista taloustiedettä ja Birminghamin kulttuuritutkimusta edustavien tutkijoiden välillä pyrittiin jo 1970-luvulla rakentamaan systemaattista dialogia näiden kahden – muissa yhteyksissä toisistaan totaalisesti erotetun – oppisuunnan välille.

Viite

- 1 Käytän käsitettä miesvetoinen, koska se kertoo valtavirran tutkijoiden pääasiallisesta kulttuurisesta sukupuolesta.

Lähteet

- Ahonen, Ulla & Hanna Rajalahti (1988)
Vallattomat naiset. Yhteiskunnallinen sukupuolijärjestelmä ja television tilannekomediat. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Ang, Ien (1985)
Watching Dallas. London: Methuen.
- Ang, Ien & Jon Stratton (1995)
The End of Civilization as We Knew It. Chances and the Postrealist Soap Opera. Teoksessa Allen, Robert (ed.) To Be Continued... Soap Operas Around the World. London: Routledge.

- Barrett, Michèle (1985)
Nykyajan alistettu nainen. Suom. tamperealaisia naistutkijoita. Tampere: Vastapaino.
- Brunsdon, Charlotte (1981)
"Crossroads": Notes on Soap Opera. Screen 22:4.
- Brunsdon, Charlotte (1993)
Identity in Feminist Television Criticism. Media, Culture and Society 15.
- Brunsdon, Charlotte (1997)
Screen Tastes: From Soap Opera to Satellite Dishes. London: Routledge.
- Braidotti, Rosi (1993)
Riitasointuja. Suom. Päivi Kosonen. Tampere: Vastapaino.
- Coward, Rosalind & Ellis, John (1977)
Language and Materialism. London: Routledge & Kegan Paul.
- Coward, Rosalind (1984)
Female Desire: Women's Sexuality Today. London: Paladin.
- Feuer, Jane (1992)
Genre study and television. Teoksessa Allen, Robert (ed.) Channels of Discourse. Television Contemporary Criticism. Reassembled. London: Routledge.
- Hall, Stuart (1980)
Encoding/decoding. Teoksessa Centre for Contemporary Cultural Studies (ed.) Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies, 1972-79 London: Hutchinson.
- Hall, Stuart (1996)
Signification, Representation, Ideology: Althusser and the Post-Structuralist Debates. Teoksessa Curran, Morley & Walkerdine (eds.) Cultural Studies and Communications. London: Arnold.
- Grossberg, Lawrence (1992)
We Gotta Get Out of This Place. Popular Conservatism and Postmodern Culture. London: Routledge.
- Halonen, Irma Kaarina (1988)
Naiset ja julkisuus. Tiedotustutkimus 11:3.
- Halosen, Irma Kaarina (1999)
Matka journalismin sukupuolittumisen strategisille alueille. Acta Universitatis Tamperensis.
- Hennessy, Rosemary & Chrys Ingraham (1997)
Materialist Feminism. A Reader in Class, Difference, and Women's Lives. London: Routledge.
- Hobson, Dorothy (1982)
Crossroads. The Drama of a Soap Opera. London: Methuen.
- Holopainen, Heini (1992)
Kriittisiä ääniä journalismin marginaalissa: Journalismikritiikkiä tiedostavien naistoimittajien näkökulmasta. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- hooks, bell (1992)
The Oppositional Gaze. Teoksessa Black Looks: Race and Representation. London: Turnaround.
- Huhta, Katja (1994)
Wataru seken wa oni bakari. Representation of mother-in-law and daughter-in-law and their relationship in a Japanese television family drama. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin ja sosiologian pro gradu -tutkielma.
- Hämynen, Virpi (1996)
Uhrista sankariksi? Amerikkalaisen trillerin naiskuvat 1990-luvun alussa ritualistisen genreteorian näkökulmasta tarkasteltuina. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Kaplan, Cora (ed.) (1986)
Sea Changes: Essays on Culture and Feminism. London: Verso.
- Ketchum, Sara Ann (1980)
Female Culture, Woman Culture and Conceptual Change: Toward a Philosophy of Women's Studies. Social Theory and Practice 6:2.
- Koivunen, Anu (2000)
Teresa de Lauretis: Sosiaalisen ja subjektiivisen rajankäyntiä. Teoksessa Anttonen, Anneli ym. (toim.) Feministejä – aikamme ajattelijoita. Tampere: Vastapaino.
- Lauretis, Teresa de (1984)
Alice Doesn't. Feminism, Semiotic, Cinema. London: Macmillan.
- Lauretis, Teresa de (1987)
Technologies of Gender. Essays on Theory, Film, and Fiction. Bloomington: Indiana University Press.
- Luoma, Kaisa (1998)
Michèle Barretin haastattelu. Niin & Näin 2.
- Malin, Tuula (1993)
Anna, Eeva ja Kotiliesi naisen representaationa ja naiseuden esikuvina. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- McLaughlin, Lisa (1995)
Feminist Communication Scholarship and "The Woman Question" in the Academy. Communication Theory 5:2.
- McLaughlin, Lisa (1999)
Beyond "Separate Spheres": Feminism and the Cultural Studies/Political Economy Debate. Journal of Communication Inquiry 24:4.
- McLaughlin, Lisa (2002)
Something Old. Something New: Lingering Moments in the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism. Teoksessa Meehan, Eileen R. & Ellen Riordan (2002) Sex & Money. Feminism and Political Economy in the Media. London: University of Minnesota Press.
- Modleski, Tania (1990)
Loving with Vengeance. Mass-produced Fantasies for Women. London: Routledge.

- Mulvey, Laura (1975)
Visual Pleasure and Narrative Cinema. Teoksessa Laura Mulvey (1991) *Visual and Other Pleasures*. London: Macmillan.
- Mäntymäki, Eeva (1992)
Nainen kohtaa julkisen Naisen. Naistenlehden vastaanottotutkimus. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Naula, Tiina (1993)
Nopeuden ja kauneuden symbioosi - urheilujournalismin naiskuva kolmessa suomalaisessa sanomalehdessä, tutkimuskohteena yleisurheilun MM-kilpailut. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Nikula, Sanna (1996)
Jäätelöunelmia ja arjen eksoottikkaa. Ideologisia ja affektisia mielihyvän kytkentöjä Classic-jäätelömainoksiin. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Nikunen, Kaarina (1996)
Naisellisuuden naamiot. Kuva, katse ja representaation politiikka. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, naistutkimuksen yksikkö ja Yleisradio. Tampereen yliopisto: *Julkaisuja A 89*.
- Nuto, Tiina (1993)
Metsä kotina ja tehtaana. Journalistiset metaforat luonnon ja sukupuolen välittäjinä. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Pajunen, Pirjo (1990)
Tekstin sukupuoli. Tutkielma journalistisista teksteistä ja "naisen" asemasta journalistisissa diskursseissa. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 64.
- Probyn, Elspeth (1993)
Sexing the Self. Gendered Positions in Cultural Studies. London: Routledge.
- Ridell Seija (1990)
Miten uutinen puhuttelee? Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskurssiiviselta kannalta. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 63.
- Ridell, Seija (1994)
Kaikki tiet vievät genreen. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 82.
- RISC Monitor (2002)
http://www.mdcrisc.fi/cpfpag_673.htm
- Rose, Jacqueline (1986)
Sexuality in the Field of Vision. London: Verso.
- Ruoho, Iiris (1994)
Saippuoiden feministinen kritiikki: naiseuden ja saippuoiden yhteydestä eron politisointiin. Tiedotustutkimus 17:2.
- Ruoho, Iiris (1995)
Sukupuoli ruudussa ja katsomossa: naiskuvista eron politisointiin. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin liseniaatin tutkielma.
- Saarinen, Aino (1985)
Vapautta naisille! Puheenvuoroja naisten historiasta, naisliikkeistä ja teoriasta. Oulun yliopisto. Historian laitos. Helsinki: Tutkijaliiton julkaisusarja 35.
- Saarinen, Aino (1986)
Naistutkimus – paradigmahaaste? Tiedotustutkimus 9:3.
- Savolainen, Tarja (1987)
Johdatusta tiedotusopilliseen naistutkimukseen. Tutkielma naistutkimuksen soveltamismahdollisuuksista tiedotusopillisessa tutkimuksessa. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Slack, Jennifer Daryl (1996)
The Theory and Method of Articulation in Cultural Studies. Teoksessa Morley, David & Kuan-Hsing Chen (eds.) *Stuart Hall. Critical Dialogues in Cultural Studies*. London: Routledge.
- Stacey, Jackie (1994)
Star Gazing. Hollywood Cinema and Female Spectatorship. London: Routledge.
- Thornham, Sue (2000)
Feminist Theory and Cultural Studies. Stories of Unsettled Relations. London: Arnold.
- Valaskivi, Katja (1999)
Relations of Television - Genre and Gender in the Production, Reception and Text of a Japanese Family Drama. Acta Universitatis Tamperensis.
- Walkerdine, Valerie (1984)
Some Day My Prince Will Come. Teoksessa McRobbie, Angela & Nava, Mica (eds.) *Gender and Generation*. London: Macmillan.
- Walkerdine, Valerie (1989)
Video Replay: Families, Films and Fantasy. Teoksessa Burgin, Victor & al. (eds.) *Formations of Fantasy*. London: Routledge.
- Walkerdine, Valerie (1997)
Daddy's Girl: Young Girls and Popular Culture. London: Macmillan.
- Wasko, Janet & al. (eds.) (2001)
Dazzled by Disney? The Global Disney Audience Project. London: Leicester University Press.
- Williams, Raymond (1988)
Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Williamson, Judith (1978)
Decoding Advertisements. London: Marion Boyars.
- Winship, Janice (1980)
Sexuality for sale. Teoksessa Hall, Stuart & al. (eds.) *Culture, Media, Language*. London: Hutchinson.